

Titel: Forslag til en Kongelig Reformations-Kommission, i Hensigt at forfatte en retskaffen varig Plan for Ækonomie- Kommerce- og Finants-Væsenet i Danmark.

Citation: "Forslag til en Kongelig Reformations-Kommission, i Hensigt at forfatte en retskaffen varig Plan for Ækonomie- Kommerce- og Finants-Væsenet i Danmark.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 3*, A.F. Stein, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_003-shoot-workid1_003_007.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 3

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Forslag til en kongelig Reformations-Kommussion, i Hensigt at forsætte

en retskaffen varig

Plan

Ekonomie- Kommerce- og Finants-Væsenet

Ved

Christian Martfelt,

Kansellieraad og Sekretær ved Landhuus-Holdings-Selskabet.

Kjøbenhavn 1771,

Trykt hos August Friderich Stein.

2

Regi & Patriæ.

3

Forerindring.

Dersom der var en væsenlig fuldkomnere Regjeringsform til, end den monarkiske, var Almagtens egen Regjering over Verden ikke den allerfuldkomneste; thi denne Regjering er et Monarkie. At negte den Monarkiske Regjeringsform sit væsentlige Fortrin for alle andre Regjeringsforme er altsaa kun en Følge af Mangel paa Overbeviisning om denne Regjeringsforms Natur. Den Muelighed at høre alle Raad, uden at følge et eeneste, og dog at vælge det beste; den Lethed, i Tide at ændre Stats-Fejl; den Vished at holde Hensigter hemmelige; den Beqvemhed at iverksætte dem i det rette Øjeblik; den Styrke at overvinde utroelige Hindringer; den Sikkerhed at stifte Fuldkommenheder, hvor man vil, i Staten; den Kunst at skabe ved

4

et Ord, og ved et Øjekast at opholde sin Skabning: er den monarkiske Regjeringsforms Højhed og Herlighed frem for alle andre.

Men allene i Forhold til Monarkens yttrede Viisdom og veløvede fornødne Magt er denne Regjering fuldkomnere end de Andre, og derefter mere Mindre lykkelig.

Monarken regjerer allene. Skulde dog en jordisk Monark allene see alt, vælge alt, indrette alt, byde, forbyde og virke alt i hans Riger og Lande: saa maatte hans Regjering med største Vished blive den allerfuldkomneste, just forbi han var Monark; thi en Gud paa Jorden er dog kun et Menneske.

Allermindst vilde hans beste Indsigt blive ham nok ved Begyndelsen af hans Regjering, i sær ved Tiltrædelsen af en forvirret Stat, ved Overbeviisning om Statens utallige Mangler i alle Hjørner, ved Betragtning af Deres Skrøbelighed, som han maatte sætte til at udføre hans Hensigter. Hans højeste Magt vilde, af Mangel paa tilstrækkelig Lys og Indsigt, af Mangel paa Vished om det beste Val ved tilkommende Anlæg, mere blive Af-

5

magt end Magt, mere Fare end Sikkerhed. Men veed han at bruge alles Raad, bliver han derved virkelig

mægtig.

Regenteres Magt er grundet paa Graden af deres Staters stigende eller faldende Frugtbarhed og Flid, og paa den Viise Brug og Anvendelse af Undersaatteres frembragte Frugter og erhvervede Fordeele, til Fyldestgjørelse af Staternes Trang i Verden, enhver Stats egen Fornødenhed, til sit Ophold og sin Sikkerhed, alle andre foredragen.

At kjende og bruge de rette Midler til at bygge sin Stat paa denne Grundvold er at være en viis Regent, og, i et Monarkie, at være en viis Monark: og den iblant Monarkerne er den viiseste, som forstaaer denne Kunst i den højeste Grad, og anvender den paa sine Stater paa den fuldkomneste Maade.

Utallige Indsigter og en utroelig Erfarenhed af Verden udgjør denne Kundskab. De Viiseste, de Oprigtigste, de Beste af alle Stænder maae laane Lys og Erfarenhed til en Regent, som har dette Øjemerke.

Det er ypperligt, at Monarken, saa meget det er mueligt, seer og handler selv i det Betydelige og i det

6

Store, Regjeringen angaaende; men, at handle i det smaae, bliver ham altid umueligt. Som manges Raad ere ham fornødne, for vel at see, vil manges Medhjælp blive ham nødvendig, for vel at anvende Hans Magt. Imidlertid hænger dog alles Handlinger af hans Villie.

Det er Aarsagen, at en Monark spørger og hører alle, og faaer aldrig udspurt, i hvor mange Oplysninger han end erholder.

I hans Ungdom seer han stemmede Lande. Han lærer at kjende sine Stater. Han seer Fejl i de samme. Han bliver meere og meere oplyst og erfaren. Omsider gjør han sig en Plan.

Han sætter den i Verk ved de Værdigste og de Beste, som vil eet med ham. Han retter tusinde Mangler i sit Rige. Han fornøjer sig ved lykkelig gjordte Forandringer. Han seer i Tiden sine Lande forbedrede. Han seer Markene skjulte med Sæden, Højene beredte til tilkommende Frugter, og Dalene fulde af det fede Qvæg. Han tæller anlagde Kunster, og finder dem utallige. Han erfarer Handels-Skibene at skjule hans Staters Strandbredde.

Hans Skatkammer forefinder han opfyldt med Rigdomme, som han vel

7

anvender. Han hører Folkemængden aarligen at vore, og seer hver Dag at bebude hans Undersaatter nye Fortjenester.

Ingen uovervindelige Hindringer har standset hans Viise Handlinger. Ingen Modstand har været i Vejen for Opfyldelsen af hans adelmodige Ønsker: og, som han hidtil har handlet, vedbliver han fremdeles, nemlig: at opmuntre Flid, ophjælpe Armod, belønne Dyd, og ophøje de Velfortjente.

Han føler Lyksaligheden af at være Konge, for den Lejlighed og Evne han besidder, at kunde gjøre mange lyksalig, end meere ved virkelig at gjøre det.

Han øjner endnu Mueligheder til højere Forbedringer, som han beslutter at iverksætte, for at opnaae hans Staters højeste Flor. Han begynder og derpaa. Men! I forfølgelsen af disse nye Hensigter formørkes Statens Soel — — Han dør. — Er Hans Visdom sikkert i Hans Tronfølger? Vi! Hans Raad og Hjelpere sikkert blive hans Eftermands Raadgivere og Medarbejdere? Vil hans Formands Plan blive uforandret, hans Ekonomie-Kommerse- og finants-plan, hvorpaa Rigernes Vel-

8

stand blev bygt, og hvorefter samme og skulde fortsættes?

Den heele Verdens utallige Exempler svarer: I et Monarkie er det moraliter umueligt: og intet fornuftigt Menneske, som kjender lit til Verden, vil spørge om Aarsagen dertil.

Men i Følge den afdøde Regents bekjente store Regjerings kunst ønsker dog Hans Arving paa Tronen, at Hans Riger, som i hans priselige Formands Tid, fremdeles maae tiltage og blomstre! Hvad Raad?

Intet uden en lagt skriftlig Plan fra den forrige Viise Regjering, af Eftermanden befalet at følges, kunde være bleven det sikkerste. De Raad som nu gives duer alle lidet. Nogle ere kun halve Raad. Nogle ere endog fordervelige.

Betragtingen af dette, nest Medynk over Rigernes nærværende bedrøvelige økonomiske Tilstand, og

Overbeviisning om sikre Raad mod deres Mangler, har givet Anledning til følgende Forslag, som jeg stadig troer, af det højlovlige finants-Kollegium, hvis Handlinger er idel Oprigtighed for det almindelige Beste, gunstigen at vorde understyttet.

9

Forberedelse.

Betragter man Religion og Politik i Sammenhæng med Stater, saa finder man dem begge saa uadskillelige derfra, at en Stat ikke kan tænkes sikker uden dem. End meere vigtige bliver de, naar de forestilles i deres højeste Fuldkommenhed i en bestemt Stat.

10

2

Den sande Religion og den sunde Politik bliver der som tvende kostbare Lys, staaende paa een Stage, saa fornødne for Kirken og Staten tillige, at ingen kan sige, hvilket af dem der er meest fornødent.

Det eene af disse Lys kan ikke tabe noget af sit Skin eller formørkes, med mindre baade Kirkens og Statens Lemmer derved merkelig maae lide. At udslukkes kan de endnu meget mindre, om ikke baade Kirken og Staten derved aldeles maae forandre sin forrige. Natur.

Forsynet har dannet begge. Som det og bruger begge, som Midler til sine Hensigters Opnaaelse med Staterne i Verden, saa dit disse Midler ey foragtes; saa er og bliver det tillige Religionens og Politikens Beskjermer og Opholder.

Den Religion, som Rigerne erkjender for den eeneste sande, var for en Tid ligesom skjult i Verden. Det var knap mueligt at Øjne dens reene Lys. Dog blev den fremdraget af Mørket, og mit iblant sine Fiender ført i Triumf, ved de Midler, man neppe troede dertil duelige, og til en Tid man maaskee mindst tænkte derpaa.

11

3

Kirkens Reformasjon lykkedes og udbredte sig forunderlig hastig. Vort Fæderneland blev den og velkommen: og intet Rige overgik dette i Maaden den blev modtaget paa. Salomons Tempel, ved hvis Bygning man hverken hørte Øre-Hug eller Hammer-Slag, opførte man ikke med større Stilhed, end Reformasjonen blev indført i Dannemark.

At alle betydelige Forandringer, naar de bør skee, maae have samme Lykke, og gaae ligesaa roligen af til Statens Beste, er uden ald Tvil hver Undersaats Ønske.

Kaster vi i vore Dage Øjnene lit om i vor Stat, og tillige betragter den nogle faae Aar tilbage i Tiden: saa finder vi meget i dens politiske Tilstand, som er skrøbeligt, og meget som, kunde lignedes med den forrige Tid, da en Reformasjon for Kirken var højlig nødvendig.

Visse politiske Indretninger og antagne Old-Skikke antræffer vi af den Natur, at en kun lidet oprømt Hjerne vilde finde Materie nok til at øve Indbildings-Kraften i Sammenlignelser, der let skulde gjøre enten en Democrit eller en Heraclit af hver anden Borger iblant os.

12

4

Kapitlernes Trælle og vore Hov-Bønder; en Dronning Blancas Nidkjerhed for deres Hov-Frihed, og vore priselige Kongers: vilde være noget af det første, der vilde falde os i Øjnene, og sætte Billed-Evnerne i fuld Bevægelse.

Den uværdige Kanonisering, som Paver endog selv tilstod, og de Nobiliteringer og Karakteriseringer, hvis uægte Adkomst mangan en ikke nægter hos os; Kirkens-Forbud mod aabenbarede Sandheders Læsning, og vore forige Tidens Hindring, Ved det fæle Imprimatur, af aabenbare Sandheders Bekjentygjørelse: vilde snart derpaa give rige Materier baade til Latter og til Graad.

Ikke mindre levende vilde de Sammenlignelser blive, som kunde gjøres imellem de pavelige Anater, og de nu for Betjente lykkelig afskaffede Sportler; imellem den romerske Kirkes Aflad, og visse unaturlige Skattefrierheder i vor Stat; imellem Hans Helligheds Indulgenser, og vor barmhjertige Konsumsions-Rulle, ved hvilken vore Kameralister har sparet saa mangan grov Synder, der burde med største Ret have bødet til Staten for politiske Overtrædelser.

13

5 Men det var ej billigt at gjøre saadanne Sammenlignelser, da Personerne, som har givet Anledning til, og som har tildeels forvoldet vore Stats-Mangler, har almindelig været Mænd af beste Hensigter, og et ignorans feci, naar de har fejlet, kan blive deres sande, som eeneste og beste Undskylding: hvortil og maae regnes, at Indretninger, gode til andre, ere blevne skadelige til vore Tider.

Dog vil det ikke saaledes undskylde Tilstanden i Staten, at denne ikke skulde derfor trænge til en merkelig Reformation.

Det Wiclefs Skrifter, en Huffes Aand, og Bogtrykkeriets Opfindelse, nest gode Kejseres Regjerings-Tid, gjorde for Religionen til Opdagelse af de skjulte evangeliske Sandheder, det har fremmede Landes Exempler, den begyndte Patriotisme under Kong Friderich den 5te, Pressens Frihed under hans kloge Efterfølger paa Tronen, nest allerhøjstsammes Visdom, formaaget for den reene og rette Politik.

De lykkelige Tildragelser, som indtra for Kirken, er altsaa paa sin Maade og indtrufne for vor Stat.

14

6

Et fejler os kun endnu! ---

— — Ett Luther.

Men den tænker jeg Kong Christian den syvende kunde skabe. Et Vink fra hans Trone maae kunde frembringe os en saadan Helt!

Staten fejler en statsvæsentlig Plan for sine indenlandske politiske Handlinger, som Kirken fordem manglede symboliske Skrifter.

En Kommission af en lutherisk Aand Maatte kunde forfatte Planen, og samme, grundet paa den Viise Verdens Exempler, kunde blive lige saa vigtig for Staten, som Symbola grundede paa Skriften, er det for Kirken.

Hvorledes saadant er mueligt, hvorledes en saadan Kommission maatte være beskaffen for at virke dette, hvad Nytte den maatte kunde gjøre vor allernaadigste Konge og Hans Stater, og hvor fornøden den vil være, derom er det jeg i denne Afhandling vil yttre mine ringe Tanker, og til den Ende kortelig anføre:

1. Denne Kommissions Natur og Forretning.

2. De Spørgsmaale der i saa Maade maatte den

forelægges at besvare.

15

7

3. De personer, som maatte udgjøre den.

4. Den Tid, som maatte gives den til de forelag, de Spørgsmaales Besvarelse.

5. De Indvendinger, som maatte kunde gøres mod saadan en Kommission, med Besvarelse af samme.

6. Den vigtige Nytte, der maatte flyde af denne Kommission for Kongen og Staten. Og endelig

7. Beviis, at den Hollandske Handels-Maade er bedre for Rigerne, end den nærværende, ifald den her foreslagne Reformation ikke skulde gaae for sig.

1.

Af hvad Natur Kommissionen maatte være, det vil man kunde slutte sig til af det allerede anførte. Da der dermed sigtes til en politisk Reformation, som vor States Mangler noksom giver Anledning til: saa vil det være let at indsee, at Kommissionens Væsen vilde bestaae i, naar den paa kongelig Ordre var nedsat, at reformere falske, og forme sande Prinsips, hvorpaa Dannemark engang maatte begynde med Stadighed at bygge et Ækonomie- Kommerce- og Finants-System. Thi i hvad man vil sige, og i hvor meget

16

8

nogle vil støde sig over denne Sandhed, saa kan det ikke negtes, at den rette sande Finants-Videnskab har været temmelig ubekjent i Dannemark til Dato, og at Finants-Væsenets Forvaltning har følgelig kun haft Lykke i Forhold derefter.

Tillige maatte det og blive Kommissionens Forretning at give sin allerunderdanigste Erklæring paa saadanne forelagde Spørsmåale, hvis Materie maatte være af den Beskaffenhed, at om de ikke rettelig besvares, og det statsvæsentlige Nyttige i samme ikke bliver sult og antaget til Hoved-Regle for Ækonomie og Finants-Affærer, og de imod disse Regle stri dende handlinger, for Eftertiden bliver forebygte: saa vil det bestandig give Anledning til Uvished i alle Anlæg, som i deres lykkelige Udfald, Staten til ubodelig Skade.

Med alt dette vilde Kommissionens givne Erklæringer ikkun blive muelige Regle for de offentlige Affærer, til hans Majestæt allernaadigst fant for got, forandrede eller uforandrede, at gjøre dem til virkelige, ved enten paa en Maade, eller paa en anden, at befale dem, i de respektive Kollegier bestandigen at iagttages: hvorved de blev bemelte Affærers stedsvarende Plan.

17

9

II.

De Spørsmåale, som Kommissionen maatte forelægges til Besvaring, tænker jeg vilde være saadanne, som meest angik de nærværende væsentligste Mangler i Staten, for at kjende dem, og faae det oplyst, hvorledes de best kunde forandres til Bedring, hvorhen jeg regner Besvaringen paa følgende:

1. Er det en uforbigængelig Fornødenhed for en Kornstat, havende (som en Kornstat altid have bør) til Prinsip, at drive en Commerce de luxe eller Handel med egne Vare, og liggende iblant andre korntrængende Stater, at en bestandig Pris fastsættes for ind- og udgaaende Kornvare, eller er det ufornuødent? Skulde Følgen være den samme for Statens andre Kunstvares Priser og Afsats hjemme eller til Fremmede, enten Korn-Varenes Priser blev bestemte eller ikke; og hvorledes bevises dette ved Regning enten, for eller imod Korn-Prisernes Bestemmelse? Men i Fald man bifalder, at Korn-Prisen bør bestemmes, efter hvilke Regler bør det da skee?

2. Bør Dannemark handle som Engeland i at fastsætte, efter Priserne paa Kornet i Landet, en vis Tid for Korn-Brændevins-Destilleringen, eller handler Dannemark bedre, i det det bliver ved, som det plejer, at lade Brændeviinsmand brænde, naar dem lyster, til det omsider husker paa at forbyde dem Brændingen, naar Hungeren for Alvor tvinger det dertil? Skulde Dannemark, som hidtil har handlet uden Overlæg i den Fald, have heri truffet en fornuftigere Marime, end Engeland efter Overlæg?

18

10

3. Bør Brændevins-Brændingen paa Landet ophæves eller ikke, eller bør den for nærværende kun indskrænkes, og hvorledes kan og bør enten det ene, eller det andet, nu eller hen i Tiden, skee paa den beste Maade for Staten?

4. Er det fornødent for en Stat af bemelte Beskaffenhed, at en almindelig Brødtax, ligesom i Engeland brugelig er, sættes for den i Forhold til Korn-Priserne, eller er det bedre at overlade Taxten til hver Kjøbstæds Magistrat eller Byfoged, som de finder for got at sætte den, eller og at glemme eller efterlade det, ligesom hidtil brugeligt været haver? Er Brød-Taxten ikke i Almindelighed Grundtaxten, saa at sige, for alle andre fornødne Spisevare: og om den ikke bestemmes, vilde det ikke da blive en des større Fornødenhed, at bestemme Priserne ved indtræffende Brød-Mangel paa de Føde-Vare, som ellers ingen af de handlende Stater hidtil har bestemt Priserne paa?

5. Er det værd, at efterfølge Engeland i at sætte alvorlig Straf for dem, som maatte understaae sig at rejse Priserne paa Markederne, (i sær i det Tilfælde af Korn-Prisens Bestemmelse), deres egne Næringer til Fordeel, eller for hvad anden Aarsag, det være maatte: eller er det best for Staten, at lade som man ikke forstaaer saadanne Kneb i Handelen?

6. Dersom en Stat erfarer Nyttens af Bondens Frihed, og tillige ved viise Love opmuntrer til og paadrivder samme: fulde det da være politisk handlet og for Regentens Kasse nyttigt, at han til samme Tid selger sine Jorde-Godser til hans Undersaatter uden enten tilforn at give Bønderne frie, eller at selge dem paa Vilkaar af Ejendoms Ret og Hovfrihed for de Bønder paa Godserne, som kunde med Nytte tage imod og taale denne forbedrede Tilstand: eller er saadant et Sal imod den rette Kammer-

19

11

Politik, som bør vel saaledes; sørge for Kassen under den nærværende Regent, at de følgende Regentere finder Indtægternes Kilder forbedrede og ikke formindskede? Bør det nye Finants-Kollegium heri tænke som det gamle Kammer, eller bør det gjøre sig selv en bedre Regel ved Domæn-Godsers Afhændigelse fra Kronen?

7. Bør Stalfednings-Privilegierne for Eftertiden vedblive, og er de nu at ansee som fornuftige Monopolier for Danmark, i fald de end nogensinde kan have været det i vore Fædres Tider? Men dersom de bør vedblive, hvor kommer det sig da, at Engeland, Skotland og Irland, som de tre Lande, der ligner Danmark meest i Natur-Produkter og Handelsmaade, ikke ere lige saa kloge som Danmark? Skulde disse Privilegier ikke hindre os fra merkelige Handels-Anlæg paa adskillige andre Steder, hvor Handelen siden kunde blive større; ja fra Kjødets Udførsel til vore egne Kolonier? og om de aftsaa ere statskadelige, i hvad Orden og Tid ere de da at forandre eller ophæve Staten til Beste, uden at falde Besidderne af slige Privilegier til større Ulejlighed i Tiden, end Statens høje Ret og Lyksalighed uforbigængeligen udfordrer?

8. Skulde det være af nogen Vigtighed for Staten, at Gejstlighedens Jorder blev under et samlede paa et den belejligt Sted ved Præstegaardene? Skulde en nøjere Indretning for Præsterne i den Fald kunde gjøres, end den, som gjort er for Felledskabets Ophævelse i Almindelighed, og hvori maatte samme bestaae, for paa den virksomste Maade at iverksætte det Øjemærke: eller er det ej af større Betydenhed, at Præsterne faaer deres Jorder ud af Felledskab og beqvem beliggende for dem selv, end at samme skeer for enhver anden Landmand eller Bonde?

20

12

9. Kan Tobaks-Administrasjonen bestaae med den for Staten vigtige Plante, Tobakkens rette Dyrkning, eller er den Tobaks-Plantningens Qvæelse? Ifald saa er, hvorledes er det mueligt, at Regenten, efter Administrationens Forandring, kan dog hæve i det mindste ligesaa meget af Tobakken, som for nærværende, (om ikke strax saa dog i Tiden) Plantningen blive fri, Næringer dermed forbundne ikke tabe, og Tobakken ikke stige højere i Priser, end skeer, naar Priserne ere billige?

10. Har nogen skeer i Verden Haft velbygte Kjøbstæder, vrimlende med velhavende Borgere, berigede ved ordentlige Næringer og en vel anlagt Handel, med Mindre stige Kjøbstæder har haft ordentlige Monopolier i Forhold til deres egen Natur, andre omringende Stæders Næringer, Statens Fornødenheder, samt den Verdens Kald for Vare med hvilken de har handlet, eller har kundet handle? Eller har Slumpe Lykke, fordi den nu og da har gjort et Anlæg, allevegne bygt Stæder: og staaer Kjøbstæderne i Verden saaledes som de staaer, fordi de ere grundede paa store Regenters viise Love, eller fordi visse Regjerings-Raad og Kollegier meere sov end vaagede i den Tid'de blev til? Men i hvilket man bifalder, hvad er da Aarsagen til de danske Kjøbstæders slette Tilstand, og hvorledes oprejses de af deres Ruiner? Bør Næringer bindes til Stæder eller ikke? Bør enhver velbeliggende Kjøbstæd have bestemte Territorial-Rettigheder i Sammenhæng med en privilegered Næring og Handel, eller bør al Næring og Handel være et Slags Gribs-Gods for alle Stæder?

Det vilde blive for stort et Spørsmål for denne Kommision at besvare, om den tillige spurtes om: hvorledes maatte da alle Hoved-

21

13

Næringer deeles for de danske Kjøbstæder; thi der maatte nok en længere Tid til, for at overveje samme, end den Kommissionen maatte forundes til besvarelse af de andre Spørsmåle.

11. Er der Exempel paa, at sammesatte Næringer, Manufaktur og Fabriker, Haandværker og Haandteringer, haver nogensteds i Verden været anlagt med Lykke, og at de i en vedvarende Orden har bragt nogen Stat Fordeele hjemme og uden fra, uden nøjagtige Nærings Love i oprettede Selskaber, eller uden bestemte Lange med foreskrevne Laugs-Artikler for Vedkommendes Handlinger? Et det Sandhed eller ikke, at Amsterdam har over hundrede ordentlige Lauge, hvis Love og hvis bestemte Laugsmesters Næring det hanthæver, eller, efter Tidernes Tilstand, formerer eller formindsker? Er det sandt, at London og Paris og mange andre Steder i Holland, Engeland og Frankrig haver samme Orden i Næringer: eller er saadant anderledes? Er det fornødent, at de, som skal leve af Næringer bestemmes i Antal til Næringernes Tilstand, og at Næringer tilmaales dem, ligesom Brød et vist Antal af Munde: eller er det best for en Stat, at dens Borgere kaprer i Næringer paa hinanden, og at de beholder da Brødet, som har de stærkeste Arme at stride sig det til med? I hvad man velger, er det statsnyttigt, at Laugene i Danmark fremdeeles vedbliver eller ikke? Bør deres Love forbedres, eller bør de med Laugene reent afskaffes, eller er der nogen Middelvej at vælge i denne Fald Stat og Næringer til Fordeel?

12. Er Opsigt med Varenes Materie og Form en væsentlig Fornødenhed til Handels-Kreditens Ved-

22

14

ligeholdelse for Staten, og er nogen Næring bleven til en vedvarende Fordeel for en Stat, naar samme ej har haft strenge foreskrevne Love i den Henseende, og Love, som ere blevne holdne over: eller har man befundet det bedre, at enhver Nærings Arbejder har haft fuldkommen Raadighed at vælge Materie, at forme, gjøre og lade hvad han vilde? Er det got, at enhver Næring i Dannemark, som ingen Lov har for sin Vares Stempling faaer derom Love paa samme Næring passelige: eller er det best, at det bliver ved det gamle? Skulde Nærings-Krediten blive uvis og vakkende for Staten, i Fald alle dens Vare udgik uden foregaaende Prøve eller Stempling, eller kan Krediten nok bestaae uden den Opmerksomhed?

13. Skulde det være en Sag af Vigtighed, nøjere end brugeligt, at inddeele visse Næringer i Dannemark, og hvilke ere de Manufakturer, Fabriker, Kunster og Haandverker, hvis Arbejd saaledes maatte indskrænkes til mere enkelte eller mindre

sammensatte Næringer: eller er saadant et Foretagende uforlødent? Skulde Simplifiseringen af Næringer ikke i sær være nyttig paa visse Stædet frem for paa andre: og skulde Nyttens deraf være stor og tydelig paa et Sted, men ringe og fast umerkelig, ja maaskee reent umuelig, paa et andet? Ifald visse Næringer saaledes burde deeles, ved hvad Midler var det lettest mueligt at gjøre Forandringen for de nærværende sammensatte gamle Næringer, og hvad Middel maatte bruges til at opmuntre Vedkommende at tage Deel i de nye Inddeelte?

14. Er det best, fremdeles at følge den Inddeling og Orden i Handelen, som i de sidste halvfemsstyve

23

15 Aar er sult, i følge Forordningen af 16 April 1681: eller har de Forandringer, som ere foregaaene i andre Staters Vinskibelighed i den Tid, gjort det fornødent for Dannemark, at simplifisere sine Handels-Greene, for at komme til en sammenhængende inden- og udenlandsk Handel? Hvilke Handels-Greene maatte da nøjere simplifiseres, og i hvad Orden, og til hvad Tid maatte det skee? Eller kan saadan en Forandring maaskee altid skee tids nok?

15. Er Kommerce-Forordningen af 4de Aug. 1742 passende til Dannemarks nærværende Handels Natur, eller er den i adskilligt stridende imod

den danske Handels Fordele? Skulde de sidste tredive Aar ikke have gjort den utjenlig i Adskilligt, og vil den ikke hver Dag i et og andet blive meere og meere uefterrettelig, i Fald Næring og Biering, Handel og Vandel faaer et ret statsvæsenligt Sammenhæng med andre Staters Kald for Vare og deres Mangler i Handelen? Eller, er samme Forordning god nok, som den er, for de følgende tredive Aar?

16. Er det Ostindiske Kompagnies handel ikke meget imod Nærings Opkomst og Flor i Staten, og vil det ikke være af yderste Vigtighed ved en nøjere paalagt Told eller Konsumtion, at indrette dets Handel saaledes, at Handelen ikke bliver Kompagniets Gevinst paa Statens Regning: eller er dets Handel den best indrette Handel til den højeste Fordeel for Staten? Bør dette eller noget slikt Kompagnie handle uden at gjøre Kammer- og Ekonomie-Kollegierne det nøjagtigste Regnskab for sin heele Handel, og kan de handle uden Fare for at blive Staten til Tab, naar saadant et Regnskab ikke aarlig aflegges?

24

17. Haver den guineiske Oktrøj med tilhørende KonseLsion og Konvention adskilligt stridende imod Rigernes Fordeele: er den ikke umiddelbar befordrende fremmede Staters Beste, og kunde saadant ikke forandres, uden at fornerme Kompagniet politice? Bør ikke baade dette og andre Kompagniers Oktrojer, ligesom andre kongelige Indretninger vedbørlig bekjentgjøres, og være tilfalds for menig Mand, paa det Staten maae kjende sine egne Borgeres Handel, og hver Borger viide, hvorvit han kan tage Deel i saadan en Handel eller ikke? Eller er den guineiske Oktroj en politisk-viis Oktroj, og bør Ok trojer, paa Hændelser nær, kun være i Kompagniernes Hænder?

18. Bør det almindelige Handels-Compagnie, i Form af dets Oktroj, om Oktrojens Tid end var uendelig, blive ved eller ikke? Bør Oktrojen engang fornyes, eller bør Kompagniet ved dens Ende forsvinde?

19. Bør privates privilegier eller Monopolier nogensinde være af den Natur, at de strider imod Statens rette Fordeele? Har Dannemark givet adskillige Nærings-Privilegier, som trykker andre Næringer, og som hindrer en politisk Folkemængdes Tilvæxt, eller ikke? Var det en Fornødenhed, at alle Nærings-Privilegier blev ved en dertil bestemt Kommission undersøgte, og paa den beste Maade indrettede for Staten, og kan det skee, uden derfor at fornærme de Private politice? Eller er det bedre, at adskillige Private nærer sig paa deres

Medborgeres Bekostning, og beleer Staten oven i Kjøbet, for dens upolitiske Medlidenhed imod dem, og dens store Tyrannie imod sig selv?

25

17

20. Bør Handelen paa Island paa nogen Maade, saasnart mueligt, gives frie endog i Oktrojens Tid, til hvad Tid bør det da skee, og hvorledes kan det skee paa den lemfeldigste Maade for Kompagniet? Eller bør Staten, imod ald Stats-Klogskab, fornærme Island og sig selv, for ikke at forulejlige det almindelige Handels-Kompagnie i dets rolige Besiddelse af den islandske Handel, saa længe dets Oktroj endnu vedvarer?

21. Bør Island besejles som en Kolonie af Dannemark, eller som en med Rigerne sammenhængt Hovedstat?

22. Trænger Dannemark til Forbedring af dens Koffardie-Love, eller er de saa gode og skjønne, at det intet i den Fald kan lære af Fremmede: og kan vi for vore Søe-handels-loves skyld gjerne holde Pris i Fragter med Fremmede? Var det værd at nedsætte en Kommission for at undersøge den Sag eller ikke?

23. Er Toldrullen et Mesterstykke eller ikke? Kan den imodtage adskillige betydelige Forbedringer eller ikke? Udfordrer Statens Vel og Handelens Flor, at en nye Toldrulle, jo før jo heller, skrives eller ikke?

24. Er Konsumsions-Rullen saaledes forfattet, at man deraf kan see, at Finants-Videnskaben og Finants-Væsenets Forvaltning er i en merkelig god Tilstand i Rigerne? Kan man af Konsumsions-Rullen paa taalelige Grunde slutte sig til, at man i Dannemark ret indseer Næringernes og Handelens Sammenhæng med Finantserne og disses med Næringer og Handel: at man nøje kjender Kompagnie- og Stats-Fordeele imod hinanden: at

26

18

man overseer det Sammenhæng Kolonier bør staae i med Hovedstaten, og denne med dem; at man veed at betjene sig af det eene, og af det andet, til enhvers. Opkomst og Fremtarv, i Forhold til deres egne Næringers og Handels Natur, i Forhold til Finantsernes og de kongelige Intraders Forøgelse, i Forhold til de fleeste Borgeres Beste, uden nogen Nærings, eller Handels, eller Kompagnies, eller Kolonies, eller Stats Kassens politiske Fornærmelse? Eller trænger Konsumsions-Rullen, for Stats Kassens, for Gieldens og for den offentlige Velfærds Skyld, til Forandring og Forbedring, efter fuldkommnere Prinsips end de, hvorpaa den hidindtil er bygget?

25. Hvem har Dannemark, bekjente for en sammenhængende og paa Erfarenhed af Verden grundet politik. Kundskab i Ekonomie- Kommerce- og Finants-Videnskaber, i hvis Hænder det kunde betroe det betydelige Verk, at lægge Planen til, og derpaa at forfatte sammenhængende og ej imod sig selv, eller mod hinanden stridende Toldog Konsumsions-Ruller? Er det fornødent at vælge Erfarne om Handelen paa fremmede Steder til dette vigtige Arbejd, eller kan en Hjemme Erfarenhed nok forrette det? Bør andre skrive Told-Ruller end kyndige og erfarne Politici?

26. Er der noget meere fornødent, for at kunde paalægge den vigtige Afgift, Kornskatten, paa den Ligeste og lemfeldigste Maade, end det, at have en vel indrettet og sikker Matrikul, og kan den erholdes anderledes, end ved at kjende Landets og Landgodsernes Størrelse og Strekning, og ved at erfare deres Beskaffenhed og indvortes Værd, som de ere, og som de i Tiden

27

19 forandres: og er det mueligt, at den første af disse Egenskaber kan erholdes tilforladelig Efterretning om, uden ved en ordenlig Landmaaling engang for alle, og om den anden ved en ordenlig Besigtelse af Jorderne, tre til fire gange hvert hundred Aar? Vil det være høj fornødent for de kongelige Finantser, at Dannemark faaer en nye Matrikel, eller er den nærværende beqvem nok til Korn-Skattens Bestemmelse herefter, som tilforne? Men dersom Dannemark bør have en nye Matrikul, bliver det da ikke ogsaa af yderste Vigtighed, at Landmaalingen befordres paa den eftertrykkeligste Maade, og at saadanne Bekostninger anvendes derpaa, som kan føre den lykkelig til Ende i 8 til 10 Aar i det Højeste? Eller haster det ej med Landmaalingen, og vil en nye Matrikul tids nok kunde indføres?

27. Har Verden noget Exempel paa, at Handelen har til samme Tid blomstret i en uafhængende Stat, hvor Renter har været høje? Skulde Øen Borneo, hvor høje Renter er Handelens Fordeel, skulde den kunde beviise den Sats, for Staterne at vare rigtig, at jo højere Renter, jo vissere og fordeelagtigere bliver Næring og Handel? Skulde denne Øe, tilhørende det hollandske ostindiske Kompagnie, deri kunde blive et Exempel til Efterfølgelse for andre uafhængende Stater, eller dog for det lille Dannemark? Eller handler den Stat imod sig selv, hvis Renter er høje, end omringende handlende frie Staters: og bør da de nyelig forhøjede Renter

i Dannemark ikke strax igien nedsættes, og deres Forhøjelse aldrig mcere paatænkes? Eller er det got, at Renterne bliver saa høje, som de ere; og om saa er: hvi skulde det da ikke være bedre, at Renterne blev endnu en eller fleere pro Cento højere, efterdi Trang til flere Penge, som skal være Aarsag til Ren-

28

20

ternes Forhøjelse, endnu er saa stor, at man knap veed Ende derpaa?

28. Har den kjøbenhavnske Banke-Oktrøj visse af Regjeringsformen mindre nyttig for Staten, end den er og gjør den mindre nyttig for Staten, end den er og kunde være, og hvori bestaaer de samme? Er det mueligt at hæve dem, og naar og hvorledes bør de hæves: eller er samme Oktrøj saa vel indretted, at den ikke. Tidernes Omstændighed uagted, trænger til nogen væsenlig Forandring?

29. Var det en Lykke for vor Stat, om vore Fruentimmere vare saa frugtbare, at hver Barselsæng, i sædvanlig Orden, bragte 6, 8 til 10 Børn til Verden, og skulde vor Velstand og Lyksalighed da derved blive 6, 8 til 10 Gange større, end vore Naboers og Gjenboers, med deres sædvanlige Frugtbarhed? Eller vilde den Frugtbarhed ikke naturligvis afskrække fra Egteskab, og ingen have ret Mod til den Stand, med mindre de, som nu haver net op, ogsaa havde 6, 8 til 10 Gange meere at leve af, end de nu haver? Er det mueligt, at en Stand i Staten, og en Stat iblant Staterne, kan blive lige saa forlegen og ilde tjent med sin Folkemængde, som et Huus med en overordenlig Frugtbarhed, naar Standens og Statens Næringer haver sine Grændser, (som de altid haver) ligesom Husets sine: og bør en Stat, foruden de Anstalter den gjør ved nøjagtige og gode Politie-Love for ordenlig bestemte Næringer og den borgerlige Dyd, paa en statsbekostelig Maade opmuntre til Egteskaber og Folkeformerelsen ved andre Midler, end ved Næringers Befordring? Er det af Vigtighed, at kjende Folkemængden i hver Stand i Staten i Forhold mod hinanden for at erfare, hvorvit samme er statsnyttig og fuldkommen

29

21

eller ikke: og bør Dannemark, paa den beste Maade muelig, søge at sirkle hver Stands Folkemængde imod hver anden Stand, for at befordre en ordentligere Tilvæxt af Borgere, end hidtil skeet er? Kunde Næringer i Almindelighed, og de kjøbenhavnske i Særdeleshed, mægtigen beforders, i Fald deres Proporsioner og Forhold ret blev beregnede, og Overmængden i nogle blev anvist Arbejd i andre folkefattige Næringer: eller blev saadant Arbejd unyttigt? Er en vel indrettet aarlig Mantals-Listes Indsendelse fra alle Meenigheder en højfornøden Sag for en viis Stat, eller ikke?

30. Er det lige meget til hvad Øiemerke Penge sirkulerer i Staten, hvor og i hvilken Stand Sirkulationen er større eller mindre, i Forhold til de andre Stænder, i Forhold til Fornødenheden hos hver i sær; er det lige meget, hvordan de sirkuler, om Sirkulationen er ordentlig eller ikke, naar Penge dog kun sirkulerer: eller er det en af de store fornødne Omstændigheder ved Sirkulationen, at den er velbestemt, at den er almindelig, og og gaaer for sig i vedbørlig Orden? Skulde Bestemmelse af Korn-Priserne, af Brødetts Priser, af Brændevins-Brændingens Tid, med den politiske Frihed og Orden i Næringer, samt gode Politie-Love, en paa Moden, skulde de og Hoffets Opmerksomhed paa Moden, skulde de ikke være Hoved-Grundene til en velbestemt almindelig og ordentlig Sirkulation i hele Staten? Men om bemelte ikke er Grundene, hvilke ere de da? Bør Dannemark nøje lære at kjende dem, for at bygge sine Beregninger derpaa, i Henseende til Sirkulationens Tilstand: og bør Sirkulationen i en anden Orden beforders, end Hidtil skeet er; eller er den i en god Stand og bør blive i den Stand den findes?

30

22

31. Kan en Regent give Penge ud eg derved formere sin Kasse? Kan han afknappe Udgifter til den Grad, at han derved skader mangfoldige Næringer i Staten, formindsker Folkemængden imod hans egne Hensigter, og taber anseelige Indtægter, som ellers maatte indflyde i Kassen? Er det altid en vis Regel for hans Finantser: at Indtægt er Indtægt og Udgift er Udgift? Skulde det ikke ofte kunde være mueligt, at Indtægt blev Udgift og Ødeleggelse, og Udgift derimod Indtægt og store Fordeele? I hvilke Hoved tilfælde er Indtægt virkelig Indtægt, og Udgift virkelig Udgift uden Haab om en igien kommende Indtægt: og i hvilke Hoved Omstændigheder kan en Regent øde ved at spare, og vinde ved at give Penge ud?

32. Naar en Stat trænger til en Ækonomie-Kommerse og Finants-Reformasjon, og Regenten vil i den Fald reformere den, er det da at formode, at den tilsigtede Reformasjon skulde gaae ordenlig for sig og lykkes, med mindre der for sammes Skyld forud lægges en ordentlig almindelig skriftlig Plan, som befales at blive fult, uagtet alle mødende Forandringer med Personer ved de Kollegier eller Dicafterier som bliver anordnede at fuldføre Reformasjonen? Eller om det ej bør være Reglen, hvorledes skulde saadan en Reformasjon da

bedre lykkes, end ved saadan en lagt Plan for de almindeligste Prinsips? Skulde en vigtig Festning, som kostede mange Aars Arbejd, for at anlegges, kunde blive vel anlagt, og nogensinde vel fuldført, naar enhver nye Direktør ved Arbejdet fik lov at kalfatre Planen? Bør en Stats Ækonomie-Kommerse- og Finants-Anlæg ikke blive de de vigtigste Fæstnings Verker mod fremmede Fiender, et Landskrone der ikke bør begyndes paa uden en ypperlig lagt Plan?

31

33. Hvilke ere de vigtigste Hoved-Maximer, Dannemark

haver at følge, for at befordre Agerdyrkning, Fædrift, Jagt og Skov-Væsen?

34. Hvilke ere de vigtigste i Henseende til Fiskerier?

35. Hvilke i Henseende til Kunster, Manufaktur, Fabriker og Haandverker?

36. Hvilke i Henseende til dets indenlandske, mellemrigske, Kolonie- og udenlandske Handel?

37. Hvilke i Henseende til Koffardie-Sejlatsen?

38. Hvilke ere de Hoved-Tilfælde, hvori Norge i sær bør ophielpes? Hvad haver man i Naturen og Kunsten frem for andet at befordre i dette Rige? Skulde Fiskerierne, Rydnings-Verket, Skovvæsenet, Heste- Faare- og Gjede-Avlen, Bergverkerne, Uldne Manufaktur for Almuen, Jern-Staal- Farve- Victriol og Salpeter-Fabriker ikke i sær fortjene Opmuntring? Eller bør Dannemark kun befordre det meeste af dette hos sig selv?

39. Kan Dannemark glemme Norges Fordeele, uden at glemme sig selv: og beforders Regentens og Rigernes felles Beste fuldkomnere, end ved at formeere Rigernes og hver Provints i Rigerne, deres Trang til hinanden, i det man tillige befordre denne Trangs og Fornødenheds Fyldestgjørelse ved Flids og Vinskibeligheds Tiltagelse paa hvert Sted i Rigerne efter Stædernes egentlige Natur og Beqvemhed dertil: og i hvilke Tilfælde bør Dannemark forbindes til at handle med Norge frem for med Frem-

32

24

mede, lige saa vel som Norge at handle med Dannemark frem for med nogen anden?

40. Bør Norge ikke Syndenfields ligesaavel, som Dannemark have en vis fastsat Pris for Kornvares Ind- og Udførsel, i Fald offentlige, Magasiner ej oprettes i Norge?

41. Bør vi mynte i Altona eller paa Kongsberg?

42. Bør alle Paalæg og Skatter have en vis Kilde: eller kan det være ligemeget, om Kammeralisten er vis paa, at den Skat, han paalægger, kan betales eller ikke? Bør Skatter og Afgifter lægges paa Realiteter, og Ting som ere til, paa frembragte synlige Frugter, eller kan det være nok for Regenten, naar Afgifter lægges paa ideelle Ting, paa Navne, paa Lyd, paa usynlige Væsener, som hverken ere eller kan blive til for Sandserne? Er det rimeligt, at hente det synlige solide Sølv og Guld af Usynligheder, af Æren, af Indsigt, af Dyd, af Hunger og Nød? Skulde det ikke være vissere, alleene at indkræve proporsionerlige Skatter af Korn og Grøde, af Creaturene og deres Frugter, af vundne Vare, af fundne Skatter, af erhvervede Rigdomme, af Forøderens daarlige Udgifter, af Flids og Vinskibeligheds Virkninger, end af Armod og afmagt? Hvilke ere de beqvemmeste ordenlige og overordenlige Afgifter og Skatter, som Dannemark og Norge, uden Næringers, Velstands og Uformuenheds politiske Fornærmelse, kan betale?

43. Hvor stor en Kapital bør Hans Majestæt i de første 20 Aar, aarligen anvende paa Befordring af Agerdyrkning, Fiskerier, Kunster og Handel i sine europæiske Stater, i Forhold til

33

25 hans Kasses aarlige Indtægter og Udgifter i samme Tid?

Disse ere de Hoved-Spørsmåale, som jeg tænker vilde i sær forelægges Kommissionen. De vil af Kjendere i Politik, og af Erfarne om vor States Tilstand, ventelig blive anseete for de Hoved-Materier, paa hvis rette Besvarelse det i sær vil komme an, om Dannemark nogensinde skal kunde begynde at handle med Vished i Ækonomie- og Kammer-Affærer. Ligesom Uvisheden om de samme, og Mangel paa det rette Val af de Maximer, de giver Anledning til at vælge, maatte styrte vor Stat i den største Fare, og fremdeles give den en begrædelig Figur iblant de andre Stater, blant Hvilke den dog burde tilvejebringe sig, besidde og paastaae en forholdsmissig Sikkerhed, Anseelse og Ære.

III Personerne, som jeg tænker burde udgiøre denne Kommission, og som jeg troer ikke burde være under 3

og ikke over 7, vilde vel være baade lette og vanskelige at vælge.

Lette at vælge kunde de være, fordi det fejler ikke, at Hans Majestæt jo haver mange

34

26

duelige Mænd, som vilde være vel skikkede til at besvare Spørsmålene med vedbørlig Nøjagtighed. Vanskeligen at faae dem, kunde det for saavidt blive, naar de ikke valtes, som kjendtes vel, da mange ere villige at paatage sig Embeder, som de mindst ere skikkede til, og iblant andre ere igjen en Hoben, som kan vide noget af et og noget af et andet, men ere dog aldeles ikke oplagde til at ind- og oversee det lidet de veed i Sammenhæng med det heele, som dog er en uforbigængelig Fornødenhed, end og for det lidet som viides. Den som vil helbrede Øjet, maae for dets Skyld nøje kjende det hele Legeme.

Egennytte kan og ofte være sammenknyttet med den beste Indsigt og Erfarenhed, og den vilde da her forbyde, at Regenten ikke naaede sin Hensigt med Kommissionen.

En Proprietær skulde vanskeligen bifalde Korn-Prisens Bestemmelse, Brændevins Brændingens Ophævelse paa Landet, med videre, var han ikke ved mange udøvede Gjæringer, og ikke ved blotte Ord, en desbedre bekjent Patriot.

35

27

Handlende, som ej vare nidkjære nok for det gemeene Beste, skulde ikke sinde deres Regning ved de samme Priser og ved adskilligt andet: og de kunde desuden her meere forstyrre end nytte ved deres alt for indskrænkede Indsigt og Erfarenhed.

Visse Kammeralister vilde ventelig tage baade Told-Rulle og Konsumsions-Rulle i Forsvar, om endog hver Mand i Staten, ja den heele fornuftige Verden fordømte dem begge.

Endeel Banke-Interessentere vilde nok holde for, at den gamle Banke-Oktroj best blev uforandret, i hvor store Mangler der end findes ved samme.

Rentenerere vilde umuelig ønske Renterne nedsat.

Compagniernes Direktører og første Interessentere vilde Kommissionens lykkelige Fremgang, for sine Aarsager, maaskee mindst ligge paa Hjerte.

36

28 Indtagne af Fordomme mod Laugene, vilde være farlige Kommissarier imod Laugenes Vedligeholdelse. Andre i andre Tilfælde.

Men Mænd af denne Tænkemaade vilde da ikke blive de, der maatte udgjøre Kommissionen.

Hvem skulde det da være? Jeg svarer: Det er jo Tiden, man vælger duelige, redelige og nidkjære Mænd til alle vigtige Forretninger. Saadanne Mand skulde det være. Landet har neppe Mangel derpaa. Man behage at foreslaae Kongen de samme, om han selv ikke kjender dem; thi hvor vanskelig kjender ikke Kongen disse, og hvor vanskelig bliver de kjendte af ham: saa tager man aldrig fejl, og Hans Majestæt vil faae det Svar, han kan være tjent med for sig og sine Stater. Offentligen for deres Duelighed og Retsindighed bekjendte Politici, tænker jeg, burde være Kommissarier i denne Kommission.

IV.

Tiden, som Kommissionen maatte forundes til Spørsmålenes Besva-

37

29 relse, behøvedes ikke at være lang, i sær havde man været lykkelig nok i Val af Personer. Faae Maaneder vilde være meere end tilstrækkelige, og den Kommission, som behøvede længere Tid til Arbejdet, var ikke skikket til at give Svarene. Samme maatte og være korte, dog fuldstændige tillige, tvende Omstændigheder, som gjerne kan findes sammen. Efterhaanden, som en Post blev besvaret, kunde den og allerunderdanigst indsendes til allernaadigst Betænkning og Iverksættelse. Statens og den nærværende Tids Omstændighed vilde ej heller tillade lang Opsættelse med Kommissionens Erklæringer, som givne gode, ej kan komme for snart, om end nogle maatte kunde iverksættes for hastig.

Imod saadan en Kommissions Nedsættelse vil ventelig gøres adskillige Indvendinger. Nogle vil sige: De Spørsmåale, her foreslaaes for Kommissionen, ere alle af det Slags, at deres Besvaring, naar de skulde besvares, maatte rimeligen indhentes fra det kongelige Finants-

38

30

Kollegium, og altsaa blev det beqvemest den Kommission, som maatte give Svaret.

Men dertil svares: Dette Kollegies løbende Forretninger vil gjøre det umueligt, at besvare dem i sin Orden og Sammen-Hæng saa hastig, som fornødent. Vilde man endog til Finants-Kollegium regne de samtlige nu værende Rente-Kammere, saa vilde de gamle erfarne Herrer i Kammerne, skjønt deres Kundskab i Henseende til Bevandringen i Affæerne fra mange Aar af, er altid af højeste Vigtighed, dog ikke tiltroes den Indsigt og Erfarenhed i Staters Sammenhæng, og den nyere Æconomie- og Kommerce-Politik, der i de sidste tive til tredive Aar har meget forandret sig i Staterne, at de skulde kunde besvare Spørsmålene saa fuldkommen, som Regenten maatte ønske. Thi i anden Fald maatte deres Raad for længe siden have gjort det unødvendig for Staten, for nærværende at ønske Svar paa saadanne Spørsmåale, som de anførte.

Men Hvad de nyelig indsatte Herrer angaaer, som Finants-Forvaltningen

39

31 egenligen ere betroed, de nærværende Herrer Deputerede i Finants-Kollegiet, da har de enten viist sig saa store i andre Affærer eller Videnskaber, det strikte Finants-Væsen uvedkommende, at det er naturligt, at et og andet ved Finans-Væsenet maae ved deres redeligste og beste Hensigter, dog falde Dem meere fremmet end bekjendt; men Planen maatte være almindelig. Da nu og denne Videnskab desuden er af større Strekning, og udfordrer en langt anden Erfarenhed af Verden, end nogen anden: saa er det at formode, at slige sammenstødende Aarsager vil altid hindre Regenten, i at erholde fra sit nærværende Finants-Kollegium den fuldkomneste Besvaring.

Dertil kommer dette, at da det er Finants-Collegiet selv, som maatte exeqvare de Erklæringer, der maatte blive givne paa Spørsmålene, og forinden fastsætte og bestemme Exekusions-Maaden: saa maatte det saa meget mindre gives Spørsmålene til Besvaring, som Kommissionens Erklæringer ikke bliver dem andet, end en Medhjælp af dets egne priselige Ønskers og Hensigters Befordring.

40

32

Andre vil maaskee sige, at Kommissionen vil blive uforføden, da samme Finants-Kollegium vil ved forefaldende Lejlighed viide at gjøre nye Forandringer i Æconomie- og Finants-Væsenet, saadan en Kommission uagted. Men saadant vil og lettelig kunde besvares. Thi just for Lejligheden Skyld, som nu gives, at nytte Staten ved en saadan Kommission, er det Højfornødent, at den sættes, da det umuelig kan være dette Kollegies Lejlighed, at passe nøje nok paa denne Lejlighed, og andre kommer for sildig.

I Følge skeete Forandringer, er det og noksom bekjendt, at Hans Majestæt sigter til en betydelig Forandring i den heele Stats-Huusholdning, og i det højbetýdelige Kammer-Væsens Forvaltning. Men fra dettes Centro, (om jeg maae bruge den Lignelse) naar samme gaaer uden for Basis af en vel anlagt Huusholding, kan troner styrtes. Bliver nu Grundvolden ikke strax lagt, begynder man ikke med Begyndelsen, og gaaer i Orden frem til de først følgende, og nest derpaa kommende Mellemmidler, kan det gjelde heele Næringsers Undergang, Stænders ødelæggelse, Kassens største Tab, Statens Velfærd og Sikkerhed.

41

33 Men forbyder Forretningers Mangfoldighed, som sagt, Finants-Kollegiet strax at oppasse den første Tid, de første øjeblik, til ordenlig Iværksættelse af saadan en Reformasjon, som den Kommissionen maatte tilsigte, saa bliver Kommissionen højnødvendig, om Reformasjonen skal lykkes.

Jeg forbigaaer flere Indvendinger, som mindre betýdelige.

VI

Nytten af Kommissionen, tænker jeg, vilde blive saa stor, at den knap kan beskrives, i fald den Nytte deraf hentes, som kan indhentes.

Jeg setter, at Kommissionen har givet den Erklæring, som jeg, efter mine ringe Tanker, troer var den beste, og at deraf erfarede, at nogle betýdelige Forandringer vare strax at i verksette, nogle om kort eller længere Tid, nogle ved Lejlighed af de løbende Affærer; men at andre vare af den Vigtighed, at de ikke uden i en

Svite af Tid, og ved en for den Aarsag nedsat Kommission, kunde afgjøres:

42

34

skulde noget da kunde være rimeligere, end de Herligste Følger af denne Kommissions, Handlinger, om de samme blev Planen for Reformationen? Et flygtigt Øjekast igjennem de muelige Besvaringer af anførte Spørsmaal vil kunde oplyse dette.

Lad os forestille os Kommissionens Erklæringer,

i de nysmelte fire Tilfælde, at være Regenten postviis indleverede paa følgende Maade.

1. De Forandringer angaaende, som synes strax at burde see:

a. Kornprisens Bestemmelse.

b. Fastsettelsen af Tiden for Brændevins-Brændingen

c. Brød og Øl-Taxten.

d. Forbud mod Prisers egennyttige Rejsning.

e: Bekjendtgjørelse om Stalfednings-Privilegiernes

Ophævelse om en halv Snees Aar, mere eller mindre.

f. Anordning om Samling, af Gejstlighedens Jorder.

43

35 g. Forandring, efter anførte, af det ostindiske Kompagnies nu udløbende. Oktrøj.

h. En nye Toldrulles Forfatning.

i. Omformingen af Konsumsions-Rullen, i fald Korn-Prisen var bestemt.

k. Landmaalingens bedre Fortsættelse.

l. Bekjendtgjørelse om en tilkommende nye Matrikuls Forfatning.

m. Nedsættelse af de ødeleggende Renter.

Uden Tvivl vilde den fornuftige Verden ansee dette for en ypperlig Begyndelse til Reformationen, om den hermed begynte.

2. De Forandringer, som synes om en kort Tid, eller om nogle faae og flere Aar, at burde foretages:

a. Brændeviins-Brrændingens Ophævelse paa Landet.

b. Forandring af Tobaks-Administrasjonen.

c. Virkelig Ophævelse af Stalfeldnings-Privilegierne.

d. Nøjere Bestemmelse af det guineiske Kompagnies Oktrøj, i det mindste ved Oktrøjens Ende, om ikke tilførne.

44

36 e. Den islandske Handels Frihed inden 3 Aar.

f. Forfærdigelse af en almindelig ensformed Mantals-Liste for begge Rigerne.

Denne Fremgang vilde maaske viise Hver Mand i Landet, at man handlede efter en fornuftig Plan.

3. De Forandringer, som synes best at maatte skee ved forefaldende Lejlighed, og naar Omstændigheder, der ej forud vel kan indsees, maatte blive gunstige.

a. Bondens Frihed paa kongelige Godser, som bliver solte.

b. Hvad det almindelige Handels-Kompagnie,

kunde være angaaende.

c. Banke-Oktrøjens Omforming betreffende, Kolonie-Forbedringer, fornuftige Paalæg, m. v. ej anført under forrige Artikler.

En saadan Forsættelse af en lagt Plan vilde gjøre hele Landet sikkert paa Frihed og Kredit, som paa Vinskibeligheds rette Frugter.

4. De Forandringer, som det synes, at een eller flere dertil beskikkede Kommissioner maatte see iverksatte:

a. Beqvemme Monopolier for Kjøbstaderne.

b. Laugs - Artikler forbedrede, efter Fornødenhed, for alle Laugene, og Varenes Stemplings-Maader i Artiklerne indførte

45

37 c. En Forordning om Næringsers Inddeling i

flere Klasser, hvor mueligt.

d. En Forordning om Handelens nøjere Inddeling efter dens Natur e. Kommerce-Forordningens Forbedring.

f. Koffardie-Lovenes bedre Indretning.

g. Undersøgelse af Privates-Nærings-Privilegier

og deres rette statsmæssige Bestemmelse.

h. En nye Matrikels Indretning paa Landmaalingens Fuldførelse.

Disse Anstalter vilde ventelig overbevise Verden om, at man kjente Statens Mangler, og forstod Reformations-Kunsten fra Grunden af

Heraf vilde Følgerne, uden mindste Tvivl, end ydermeere blive disse:

1. Det fornuftige og upartiske Publikum vilde strax glæde sig ved Korn-Prisens Bestemmelse, og enhver prise Kong Christian den Syvende for hans uskatteerlige Klogskab og Naade i denne Fald.

2. Landmanden vilde begynde, langt be

dre end tilforne, at kjende sit Sammenhæng med Staten og alle andre deres Sammenhæng med ham, og hans Fornedrelse, for faae Øjeblik, vilde blive hans egen og Statens Ophøjelse for paafølgende ævige Tider.

46

38 3. Brændeviinsdrik vilde efter haanden begynde at aftage paa Landet, og med Tiden rent at standse, hvilket vilde blive mangan Borgers nye Fødsel, vigtigere end mange tusinde Børns Daab i Hungers og Armodis Rige.

4. Dyrer Tider vilde ophøre, og alle Stænder og Stænder og Næringer begynde at tage Deel i de frugtbare Aaringer, og de ufrugtbare blive taalelige, endog for Armod selv.

5. Bondens Frihed, skjenket ham af Regenten selv, vilde opmuntre mange til at ligne sin store Konge i saa ædel og ypperlig en Handling.

6. Gejstligheden vilde i Agerdyrkningen, alle Næringsers Grundstytte, blive et Exempel for Bondens Ukyndighed og en kraftig Opmuntring for hans Vinskibelighed.

7. Allevegne tillagde Øxen vilde forøge Gjødningen paa alle Agre, formere Høsten og formindske Hestenes uekonomiske Brug.

8. Større Mængde af den for Landet bekostelige Plante, Tobakken, vilde, blive, dyrket, og en langt mindre Mængde deraf indført.

47

39 Kjøbstæderne vilde reise sig af Støvet, og blive Monumenter om Kong Christian den Syvendes Visdom.

10. Næringer, bestemte ved velindrettede Lauge, vilde blive Aarsagen til en ordenligere Fabrikering af Vare, og Arbejderne sikre paa Afsats, og disse derfor desmere vinskibelige og roelige, og des vissere Betalere af Skatter.

11. Mange bortreiste Næringer vilde komme tilbage. De som staaer rejseferdige vilde beslutte at blive, og fremmede, for mange i andre Lande, vilde sette sig ned hos os imedens der var Rum; men til den Tid og

* Vi optegner nu adskilligt betydeligt og got, ogsaa noget, som kun lidet betyder. Dersom en ugenlig eller maanedlig Fortegnelse paa de til Hovedstaden indkommende og med Præsident-Pas bortgaaende Rejsende, af alle Slags Næringer og Handel, blev offentlig bekjendtgjort, vilde

saadant have en langt vigtigere Nytte, for Staten, i Fald gode Beregninger gjordes derefter, end nok saa nøje en Liste paa de igiennem Hovedstadens Porte skeende Turer til og fra Landet.

48

40 andre forlade os igjen uden vor Tab. Thi ret befolkede Stater udsender deres Sverme, som Bistaderne deres, i Følge eens Aarsager, grundede paa Algodheds og Alviisheds ævige Love.

12. Andre Nasioner vilde for den indførte Stempling antage vore Vare med Vished, og finde deres Regning ved at handle med os, og danske nedrige Handels-Kneb ikke længer blive Landene til Bebrejdelse, til Skam og Skade.

13. Kunsterne vilde blive raffinerede og derfor desmere begjerlige end og af længst bortliggende Lande.

14. Den indenlandske Handel vilde blive ret ordenlig og Grunden til den udenlandske.

15. Vor Handels-Kaas vilde blive saa fornuftig, som de fornuftigste Staters, og vore Ladninger meget meere værd end hidindtil.

16. Det ostindiske Kompagnie vilde blive saa vigtig for Staten, som det hidtil ikke haver

49

41

været, men som det dog baade kan og bør blive.

17. Det guineiske ligesaa.

18. Det almindelige Handels-Kompagnie vilde, som unyttige Kompagnier andensteds, forsvinde, og kun efterlade sit Navn, som et Minde om dets forrige selsomme Væsen.

19. Privates Privilegier og Monopolier vilde ikke blive Statens ødeleggelse, men Staten altid finde sin Regning ved slige vel tildeelte Friheder.

20. Island vilde blive en mageløs Kolonie i den store Verden, og dens Handels Vigtighed udbrede sig til alle Nasioner; men den danske allene have den rette Fordeel deraf.

21. Vore Fragters Lethed vilde tage Fragter fra andre, og Dannemark vilde blive saa stor i Handelen, i Forhold til sin lille Sirkel, som noget handlende Rige er det i det store, i Forhold til sig selv.

50

42

22. Handelen vilde befordres ved Tolden,

og Toldrullen blive dens sikkerste

Vejleder.

23. Konsumsions-Paaleget vilde betale de fleeste af Statens vigtigste Udgifter, afgjøre Gjelden, formindske Overdaadighed, og befordre en fornuftig Sirkulation af

Penge og Flid i alle Statens Stænder.

24. Korn-Skatten vilde blive saa naturligt et Paalæg, som det nu, for den urimelige Matrikuls Skyld, er stats unaturlig og den Afgift blive Statens aldrig aftagende, men altid Tilvoxende, Grund-Kapital.

25. Renter vilde ikke meere sætte Mangel og Flid i Stat, men i det Sted ophjælpe Trang og befordre Vinskibelighed.

26. Den publike Kredits Muelighed vilde bevises at kunde forvandles til Virkelighed i et Monarkie, naar meere end almindelig Kiøbmands Aand omformede Banke-Oktrojen.

51

43 27. Populasjonen vilde da først i alle Stænder blive vigtig, og imidlertid vilde man begribe, at Brylluper og Barseler er for en hungrig Stat ej saa nyttige, som Begravelser: og at Hungeren maae først, ophøre, og Næringer ret tage til og blomstre, for hver Brudgom og Brud bebuder Staten en statsnyttig Afkom.

28. Sirkulationen i Stats-Legemet

vilde blive en? munter Sundheds, og ikke en vis Sygdoms, et døende Legems bedrøvelige, Kjendemerke.

29. Skatter: og Paalæg vilde blive naturlige, Regentens nærværende Udgifter vilde for en stor Deel blive Sæden til hans tilkommende Indtægter, hans følgende Indtægter Statens Styrke og fuldkomne Førlighed, og hans Kasses gode Tilstand hver Mands Velstand.

30 Mange betydelige Sandheder og forslagne gode Anstalter, allerede optegnede for os af Philocosmo og andre, tilsyne moraliter umuelige nu at iverksettes, vilde da blive muelige.

52

44

31. Den tilsigtede Reformation vilde gaae ordenlig, roelig og lykkelig for sig, og faae Aar i Kong Christians Regierings Begyndelse vilde udrette det, som ikke vil blive gjørligt, uden for denne Plan, i halve og heele Sekuler, længe efter hans Tider, ja ikke mens Verden staaer.

32. Rigerne vilde da blive eet Legem, og de Fornuftigste i Rigerne vilde indsee Anlæggenes

Sammenhæng og Hensigternes Højhed, og oplyse Mængden Om Regentens Klogskab og den tilkommende Lyksalighed, som hver Mand vilde komme tit at tage Deel udi.

33. Europa selv vilde begribe Klogskaben i saa stor en Reformation, tilstaae dens Nødvendighed, og, for dens naturligviis følgende gode Lykke, ophøje Kong Christian den Syvende, den viseste iblant Kongerne.

53

45 34. Ald Verden vilde Handle med os, fordi vi da først blev værd at handle med, og da først skikkede til at handle med en Verden, som da ikke skulde kunde negte os Ballansen i Handelen.

Saa stor kunde Nytten blive ved saadan et Forslags Iverksættelse. Den store Verdens Exempler underretter os derom, om vi vilde høre, og lægge Mærke til dens Klogskab for den store Ukyndighed, de mangfoldige Fordomme, de mange egennyttige Hensigter, det selfiske Væsen, der døver og blinder os i utallige Tilfælde.

Skulde det anførte Forslag derimod ikke blive valt, eller den dermed tilsigtede Reformation ikke gaae for sig: saa tænker jeg at Rigerne vil altid (paa det Tab nær, som i Begyndelsen møder allevegne ved alle betydelige Forandringer) besinde sig langt bedre ved en Handel efter den Hollandske Plan.

Dette, som kunde synes selsomt for mange, vil jeg paa gode Grunde søge her at beviise.

VII.

For at Viise, den hollandske Handels Plan at være langt vigtigere og nyttigere

54

46

for Rigerne at følge, end den valte; naar hin iverksettes med den Vished, som denne hidindtil er forsømt eller usammenhængende forsult og iverksat: maae man først forestille sig begge Planer imod hinanden.

Hvori er den Hollandske Handels-Plan adskillig fra den danske og denne fra hin? <!

Hollands Hoved-Handel er Omsats-Handelen med andres Vare, mere end med egne; fordi Holland har flere Strandbredde end Agre, og det var bleven det en Umuelighed, at bygge sin Folkemængdes Ophold Mg en utilstrækkelig Agerdyrkning af et næsten landløst Land.

Dannemarks Hoved-Handel skulde være Handelen med egne Vare, mere end med andres; fordi Dannemark, har herlige Enge og Marke, og kunde have dem langt Herligere, og er i Stand til at bygge sin Folkemængdes Ophold og Formerelse paa sin Flid i Agerdyrkning og Kunster, af hvilke tvende Hoved-Næringer det kan have meget til overs for Udførsel til Fremmede, og derved berige sig selv aarligen.

55

47

Disse tvende Handels-Planer og Handelen derefter, ere altsaa deri adskillige, fra hinanden, at de Midler til Ophold for Folkemængden, som Holland efter sin Plan skal have, maae det søge hos Fremmede, hvilket (paa fysiske tilfældige Omstændigheder nær) gjør Holland i Nød saare usikkert. Dannemark derimod kan efter sin Plan, vel iverksat, finde sin Sikkerhed hos sig selv.

Men hvori, maae nærmere spørges, bestaaer den Handel, som Holland driver med egne Vare, i Ligning mod den Dannemark driver: og hvori bestaaer den Handel Dannemark driver med fremmede Vare i Ligning mod den Hollandske Handel med samme?

Hollands Handel med egne Vare bestaaer, ligesom Dannemarks, i Natur- og Kunst-Vare hjemme frembragte eller forarbejdede. I de første er Holland saa stor, som Naturen vil tillade det, og den Størrelse saare lille: i de andre ikke større, end andre Nasious Klogskab og Daarlighed vil tilstaae det at blive. For dets lille Lands Skyld Udfører det, foruden Krap og Tobak, og nogle faae graae

56

48

Erter, egentlig kun Ost og Smør, thi hvad Korn det avler, forbruger det selv. Engen dyrker det frem for Ager, paa det det kan have Kreaturet (der og føres vanskeligere over Soen end Kornet) med det Frugter hjemme hos sig selv.

For dets store Flid Skyld har det endnu de skønneste Silke- og Uldne- Bomulds- og Linnede Manufakturer, Fabriker i Læder og Papir, i Kaaber og Jern, i Sølv og Guld, i Steen og i Træe. Det har Handteringer til Jord-Produkterne, som meest hentes fra Fremmede, deres Omforming, saa vigtige og saa prægtige, endog at forbigaae dets mageløse Skibbyggerier, at de største Steder i Holland har disse Kunster at takke for mange af deres skjønne Bygninger, som for den anseeligste Deel af deres Folkemængde.

Til egne Vare vil jeg ikke regne Fiskerierne, i hvorvel de dertil kunde regnes, og fra en anden Syns-Punkt hører der Hen. Jeg tager her det Ord Hollands egne Vare for Landets, og forstaaer altsaa derved allene de hollandske Provinsers Land- og Kunst-Vare.

Af det anførte følger altsaa at Holland har ligesaavel Agerdyrkning, som Dannemark. Ja det

57

49

som mere er, Holland anseer Agerdyrkning, i Forhold til den Nytte som deraf for de respektive Provintser i Særdeleshed indhentes, for visse Provinsers Grundstykke. Toll og Du-Monceau, længe siden oversatte i dets Sprog, ere i den Henseende ærværdige Lærde for den hollandske Landmand. Selv har Holland og originale Agerdyknings-Skrifter fuldkommere end Dannemark.

Den hollandske Handel med egne Produkter og Natur-Vare er altsaa heel lig vores. krap udfører vi vel ikke; men kunde udføre den. Uligheden ligger meest i Mængden af Varer, som udføres. Holland udfører meget mere Ost end Dannemark, det samme kan og siges om Tobakken, Dannemark udfører derimod meere Korn. Ja det er i den Henseende saa resonable imod Verden, at det lader udgaae saa meget, at det selv hungrer derover, saa det derfor handler endog heel daarligen imod sig selv. Om faae andre Produkter, om nogle fede Vare, om Heste, om Dunn og Pennesiere, kan det og siges, at Dannemark udfører Mere deraf, end Holland.

58

50

Men derimod udfører det meget mindre af Kunstens Vare, end Holland, hvilket (paa Folkemængden nær) er en aabenbare Følge af lutter Statsmangler, der alle kunde hæves.

Tvivler man paa denne Udførfels Ringhed, saa har man alleene at spørge sig selv: hvad Stæder der i Dannemark ere oprejste ved vore Kunster? Hvilke Sorter Vare søger fremmede Handlende Hos os frem for hos andre? Tønder selv kan knap nævnes blant de første, og vore randerske Handsker, noget nær, vor

ypperste Hiemme-Flid i Næringer, ere en stor Ubetydelighed. Kunne vi end opregne nogle Skibs-Ankere, noget Tovverk, nogle faae uldne Vare, vi udfører, saa maatte de dog blive for ringe, at komme i Betragtning paa en merkelig Handels-Liste. Kontanterne vil vi tie rent stille med.

Vi vil ikke glemme dette, at Holland i Handel med egne Kunst-Vare er meget større, end Danmark.

Men hvad bemærker vi i Handelen med fremmede Vare imod Holland? Saa lidet

at jeg ej tør nevne det. Vi kan best undskylde det dermed, at det er ikke vor Hoved-Handel.

59

51

Saa slipper vi best fra en Materie, som ikke vilde flatere os meget, om vi talte noget derom. Thi anførte vi endog nok saa nøje vor Omsats med Østersøens Tømmer og Master, Planker og Pibstaver, Tjere og Sejlduger, med franske Vine og Brændevine, med spansk og portugisisk Salt, med Hollandsk og virginisk Tobak, med flamske og andre Sild, som er ald vor Herlighed: saa blev Regningen dog kun saare ringe, for hvad Fremmede beholder deraf. Best derfor at forbigaae det!

Her erindres det kun, for at ledes til et Begreb om begge Landes Handels Natur, og for derfra at slutte sig til, om den nærværende Handels-Maade i Holland skulde blive Danmark bedre, end den Maade at handle paa, det har sult i de sidst forbigangne Aaringer.

Men vi Har allerede tydeligen erfaret, at Agerdyrkning paa sin Maade blomstrer i Holland, og at Kunster er endog der i større Fuldkommenhed end hos os, vi tør da slutte, at vi ikke har nødig at frygte enten for Agerdyrknings eller Kunstners Undergang, i Fald vi handlede paa hollandsk. Denne Slutning er værd at erindre!

60

52

Men har vi Lyst til, endnu nøjere at kjende den Hollandske Handels skønne Følger: Saa haver vi jo kun nødig at tænke paa os selv idet vi faaer Svar paa det Spørsmål: Hvad er Følgerne For Holland af dets Handels-Plan?

Derpaa maae jeg svare, hvad al Verden veed, dette nemlig: at Holland føder og klæder sine Borgere, og formeerer sin Folkemængde i alle Stænder viiseligen: at det vinder Balansen, og derved formerer Landets Kapital: at det voxer i Styrke, og tager til i Sikkerhed mod Naboers og Gjenboers Anfald i Forhold til alt dette.

At Danmark ikke føder og klæder sine Borgere, vidner Mangel og dyre Tider. At det ubetimelig formeerer sin Folkemængde, beviser Uligheden i Stænder i alle Rigets Provintser. At det taber Balansen, og ikke formerer Landets Kapital, siger Vexel-Kursen og Penge-Mangel i alle Huse, ja i Kongens Kasse selv. At det naturlig maae aftage i Styrke, det kan ingen tvile paa, som tæller Hænder, der ligger over Kors, Lemmer der ere ubevægelige, bortrejsende Næringer, som maae i

61

53

sær i disse Tider være et betydeligt Antal, Hvorom foranførte Middel kunde oplyse os. Med videre.

Men et stort Gode var det jo da for Danmark, om det kunde nyde Hollands Fordeele i Handelen! At sligt var mueligt ved den hollandske Handels-Plan, frem for ved den Handelsmaade vi hidtil har brugt, vil jeg endnu nærmere her søge at oplyse ved Sammenligning af den muelige Hjælp, der vilde findes i den hollandske Handel imod vore anførte Mangler, hvorved vi tillige kan indsee den Hoved-Sandhed, at en mindre god Plan i Handelen, iverksat, er langt bedre for en Stat, end den fuldkomneste Plan uden Iverksættelse.

Den hollandske Plan tænker jeg vilde i Tiden have følgende Virkning paa Danmark.

1. Kornets fri Indførsel vilde nedsette alle fornødne Vare i Priserne, hvilket blev Vinskibeligheds Opmuntring. Proprietæren, i fald han blev ved at gjøre Korn-Avl til sit Hoved-Øjemerke, maatte da lade Jorden dyrke Desflittigere for at fortjene paa Mængden af sine Vare, det dyre Tider for indrentede ham.

62

54

Følgelig blev en Hovedmangel, jeg tør sige den største af alle Mangler i Staten, hæved, i det Kornets høje Priser forvandlede til got Kjøb.

2. Brændeviins-Brændingen blev en Fordeel; thi Udførselen af Brændevinet blev des større, fordi Handelen var frie, og Korn-Prisen steg derfor ikke, fordi Kornet blev frit indført Magasiner vilde da blive en sikker Fordeel i Handelen, og den vinskibelige Agermand vilde finde sin Regning ved Brændeviins Brændingens Fremgang, om han end selv aldrig brændte.

Følgelig trængede vi ikke til, som nu, at efterfølge Englands anførte Viisdom i Bestemmelse af Brændeviins-Brændingens Tid, og vare dog lige saa lykkelige, i Henseende til Misbrugs Afværgelse, som England.

3. Brødtaxens Lethed vilde være en Følge af Kornets frie Indførsel.

Følgelig kunde vi give samme Priser paa Arbejdsom andre, hvilket nu paa sine Stæder bliver umueligt.

4. At rejste Priser paa Korn-Vare vilde ikke saa let være mueligt, mindre længe kunde skade.

Følgelig behøvedes ikke den engelske Viise Lov mod egennyttig Forhøjelse af Varers Priser: hvilken Egennyttighed hidtil har voldet saa stor Fordervelse i Landet.

63

55

5. Saldfednings - Privilegierne vilde blive mindre fornærmelige, da Hollænderier vilde allevegne blive meere brugte, fordi Kjødet blev meere almindelig fornødent, og baade Landet og Handelen, som ej trængte saa meget til Kornet, fordi det indførtes, fandt sin Regning ved Smør og ved Oste, og Kjørene gav altsaa Gjødning til Engen i stedet for Øxen.

Følgelig blev Landet overalt et Canaan: hvilket det hverken er, eller saa længe Staldfednings-Privilegierne vedvarer, under nærværende Handel, kan blive.

6. Tobaks-Administrasjonen, som ved denne nye Handels-Maade falt vek, gav Lejlighed til Tobakkens Dyrkning, som vilde blive dyrket i Mængde, fordi Udførselen ved den frie Handel blev befordret, og Sejlatsens Tilvext gjorde Brugen desstørre og desmeere fornøden for de Sejlende.

Følgelig blev denne upolitiske Administrasjon ikke længere imod Staten.

7. Kjøbstæderne vilde rejse sig, fordi en fri Handel vilde let give Stæderne den rette Smag paa en bestemt Vinskibelighed, som

64

56

Statsklogskaben i det Sted nu maatte gjøre: og saa mange beqvemme Haune, som Dannemark haver, saa mange Handels-Stæder vilde ibant vore forfaldne Kjøbstæder strax rejse sig. Helsingør, Kallundborg, Nestved, Præstøe vilde i Sielland ikke blive de sidste.

Følgelig behøvedes Næringers Anviisning til Stæderne mindre; skjønt de i ingen Slags Handel aldeles kan undværes.

8. Næringer vilde og blive visse, mere enkelte, sikre, og ordentlige ved gode Lauge;

for gode Lauge er et merkeligt Stykke af Hollands Handels-Plan.

Følgelig blev vore Vare meere fuldkomne, og Krediten for dem og vore Handlende større blant Fremmede, end den hidtil haver været.

9. Vor Høker - Handel vilde af Fornødenhed deele sig selv. Hver anden Hør- og Isenkræmmer blev forvandlet til adskillige indenlandske smaa Groserere; og Grosererne paa andre Lande blev derfor ikke des fære, Kræmmerne hjemme ej heller.

Følgelig begynte vi da, engang at blive en ordenlig handlende Nasion hjemme.

65

57

10. Vor Kommerce-Forordnings Exsepsioner og Undtagelser vilde blive unødvendige, fordi Handelens Natur

gjorde det som var tvertimod til Hoved-Negle, nemlig, allevegne at hente Varene fra første Haand, da vi nu maae tage visse fra anden og tredie; og vore Grosereres Antal vilde merkelig formere sig.

Følgelig begynte vi at handle og segle fornuftig ude.

11. Brugen af det ostindiske Kompagnies Vare vilde blive mindre fornærmelig, som en frie Handel, der indførte en politisk Smag, opvakte Vinskibelighed ved mange Lejligheder. Vi kom da og til bedre at betjene os af vor vestindiske Kattun, end for nærværende.

Følgelig blev den ostindiske Handel ikke et Slags tilladt Kontrebande Handel, som den hidtil, i visse Poster, har været, men en Handel Staten allene til Fordeel.

12. Den guineiske Oktroj vilde med den fri handels-Natur have større Overeensstemse, end med den nærværende, og altsaa ikke i adskilligt være absolute stridende imod Staten.

Følgelig blev denne Handel mere statsmæssig.

66

58

13. Det almindelige Handels-Kompagnie

vilde af sig selv forsvinde.

Følgelig vilde det ikke blive andre Handlende i Vejen, uden at nytte sig selv eller nogen.

14. Privates Privilegier og Monopolier vilde blive nyttigere for Staten, efterdi Handelens Natur vilde ødelegge endeel, og give Anledning til en bedre Form for andre.

Følgelig blev visse Borgere ikke Statens Ødeleggere, som de er for nærværende.

15. Den islandske Handel vilde da saa sikkert blive frie, som den Hollandske vestindiske: og Island vilde lige saa vist blive beseglet, som en Kolonie, som et St. Eustatius eller et Curasou.

Følgelig vilde Island ikke længere blive det Trældoms-Stæd for Rigerne, som det for nærværende befinder at være; men en Friheds-Boelig Rigerne til Fordeel.

16. Lovene for den danske Sejlats vilde blive i Medhold af Handelen og Fragterne derved nedsatte.

Følgelig vilde vi kunde holde Fragtpriser med Fremmede, som nu er umueligt.

67

59

17. En anden Plan til Toldrulle vilde ikke give mindre i en eneste Post, end den nu bør give, men indrente Regentens Kasse meget mere i mange andre Tilfælde.

Følgelig blev den Toldrulle ikke imod Staten og den indførte Handel.

18. Consumsionen vilde fornuftigen blive paalagt, og den gjøre sine gode Virkninger til Stats-Udgifters Bestridelse.

Følgelig blev man til Rigernes Lykke nød til, at vælge det Raad, man nu enten ikke kan forstaae, eller ikke vil følge.

19. Matrikelen vilde blive mindre fornøden, fordi Korn-Landet vilde merkelig aftage, paa hvilken Mangel en des højere Konsumsion vilde bøde.

Følgelig vilde vor forkeerte Matrikel meget mindre fornerme Regent og Undersaatte, end den nu, hver Dag den bruges, fornermer begge.

20. De høje Renter vilde i denne Handel snart maatte nedsættes, og, saa længe Handelen skulde blomstre, aldrig forhøjjes.

68

60

Følgelig vilde den Riges Overdaadighed ikke, som nu, blive den fattige Vinskibeligheds store Plage og Utroelige Byrde.

21. Bankens Oktrøj vilde blive forandret, naar mueligt, men hvor snart den Muelighed vilde blive virkelig, kunde den kongelige Gjelds Afbetaling allene lære.

Følgelig vilde vor Banke-Oktrøj engang gjøre den Virkning for den offentlige Kredit, som den nu ikke kan gjøre.

22. Følkemængden vilde vel undergaae den største Forandring, og Bondestanden, i Forhold til Dannemarks Strekning, blive mindre end for nærværende, da Fædrift ej befolker i den Grad, som Agerdyrkning; men i Stæderne vilde Følkemængden tage til, ved Konsternes og Manufakturernes Tilvæxt i Tiden, som ved Handelens og Sejladsens Udbredelse: og den Orden i Følkemængden, som den hollandske Nærings-Plan udfordrer, og selv danner, vilde dog blive vigtigere, end den, som nu indtreffer, fordi ingen ret Bestyrelse er til af Agerdyrkningens og Næringerne's forholdsmæssige Sammenhæng.

69

61 Følgelig vilde vor Følkemængde vel ikke blive den fuldkomneste mueligt i det hele, men langt fuldkomnere i alle dens Deele i Forhold til Planens Natur.

23. En fri Handel overalt i Riget vilde gjøre Sirkulationen naturlig i Stats-Legemet, og følgelig almindelig, og det vilde blive det rette Beviis paa Handelens Liv.

Følgelig vilde den Pengemangel, som nu er utroelig, ophøre, og vor Stat, der i meget ligner de Dødes Rige, vilde, saa at sige, forvandles til de levendes Lande.

24. Regelikens Kasse vilde befinde sig langt bedre, end for nærværende, Alle Munde vilde blive fødte, Handels-Balansen blive vunden, Populationen vel blive mindre i Beregning af Mennesker mod Landenes Strækning, men alle disse vilde blive mere velhavende, og derfor meere nyttige og vigtige; thi Rigdom er tillige Magt.

Følgelig vilde Regenten, som nu, til liden Ære for hans Kameralister, er fattig, blive rig, og hans Undersaatter med ham, og Staten mægtig. Thi ald Penge- og Næringsmangel i frugtbare Stater i fredelige sædvanlige Tider (man maae ej hykle og gjøre komplimenter paa Troners og Staters Bekostning) er fast ene og allene Ækonomie- og Finants-Kollegiers Skyld, og ligesaa Staters Afmagt.

70

62

Disse Fordeele ere alle større, end de, Danmark for nærværende nyder ved sin Handels-Plan, og mange flere ere muelige.

De Mangler som ved Forandringen maatte indløbe vilde være følgende:

1. Man vilde, som alt berørt, mere dyrke Eng end Ager, fordi Fædrift behøver færre Arbejdere, er mindre møjsommeligt og bekosteligt, og blev altsaa, under den Handel, meere fordeelagtigt for Proprietæren i Landet.

Men Handels-Balansen, som vantes, kunde taale at købe Korn.

2. Riget blev ved denne Ækonomie, i Henseende til sin Korn-Handel, afhængende af andre Stater.

Men Magasiner maatte hjælpe paa Sagen, og gode Politie-Love, saa vit mueligt, afhjælpe den Mangel. Danmark gik det ikke heri værre end Holland.

3. Følkemængden blev mindre paa Landet og Land-Militsen maaskee med den.

Men Følkemængden blev des større i Stæderne, det tilvoxende Sømandskab bødede og derpaa, og Skibene som tiltog, blev nye Fæstninger.

71

63

4. Kornskatten blev langt mindre, end den hidtil haver været.

Men Konsumtionen allene af Smør og af Ost, af Salt og af andet Fornødent for Landmanden, vilde give noget anseeligt.

5. Forandringen, som vilde foregaae i Næringer ved slette Fabrikers Undergang i Begyndelsen (til den nye Handels-Plan kom i Gang) vilde blive ubelejlig for en kort Tid.

Men den Ulejlighed vilde igjen forsvinde og Tabet oprettes med Fordeel; da bedre Kunster, som Handelen tog til, vilde igjen opkomme. Thi vi veed, at den hollandske Handels-plan forbyder aldeles ikke Kunsternes Flor,

6. Endeel Bankerotter vilde ved den Tid indfinde sig.

Men visse Borgere, som nu mangler Næring, vilde finde Næring, og den nye Handels-Plan vilde give nye Fortjenester: ja Bankerottererne selv vilde igjen komme paa Fode.

Lignes altsaa disse Mangler mod nysanførte Fordeele, vil man let see, at Fordelene er langt større end Manglerne. Sammenligner

72

64

man saa igjen samme Fordeele af en hollandsk Handels-Plan med den ufuldkomne Plan vi har sult i Handelen i de sidste 20 til 30 aar: (enhver kan gjøre denne Sammenligning i Tankerne), saa fejler det ikke, at de som forstaaer lit af en Handels politiske Følger for Lande og Riger, vil kunde indsee, at den hollandske Handels-Maade maatte blive Dannemark langt bedre, end Mangel af en god Plan, eller en forkert Handel efter en Plan, som neppe fortjener Navn af Plan.

Thi den Indvending skulde jeg aldrig tænke, at nogen møder her med: at en fri Handel kun passer sig for en Republik. Handels Anlæg, naar Fornuften anlegger dem, bør rette sig efter Landes Natur og Stæders Beliggenhed, og ikke efter Regjerings-Formene.

At det er mueligt for Dannemark, skjönt Holland i meget er kommen det tilforn, at begynde saadan en Handel med en temmelig Lykke, det bør dets Beliggenhed ikke tillade det at tvivle paa, end mindre de Udsigter, det kunde gjøre sig ved

73

65

nærmere Oplysning (som vilde følge med Handelen) om østersøiske Mangler, lignede med, egne og andre Landes Fuldkommenheder og Overflod: ej at tale om de nærværende forestaaende Forandringer i Følge Ruslands lykkelige Vaaben.

Men hvorvit blev denne Hollandske Plan en god Plan for Dannemark? Allene for saa vit dette ikke handlede bedre, end i foranførte Aaringer. Anderledes maae det ej forstaaes. Agerdyrkningen og Handelen med egne forarbejdede Vare bliver alle Kornlandes Grundvold til den rette Folkemængde, Rigdom, Sikkerhed og Magt, mens Verden staaer.

Jeg vil altsaa med det, som her er anført, ikke sige, at Dannemark bør velge Hollands Handels-Maade i Stedet for den Handel med egne Vare, fordi Hollands Plan er bedre, end den Plan Dannemark har vildet iverksætte. Men at det er et mindre Onde, at handle mindre fordeelagtig for Rigerne paa Hollandsk, end, som hidtil, paa dansk vis at handle usammenhængende og aldeles forkeert: og at den

hollandske Handel er bedre for Riger-

74

66

ne, end Manget af den foreslagne Reformation.

Men skulde Reformationen gaae lykkelig for sig, og den (ved de Kommissionen foreslagne Spørsmåale) forhaabede Plan blive lagt for Ekonomie-Kommerse- og Finants-Væsenet i Dannemark, saa vil den Plan altid blive den fuldkomneste for Rigerne.

Jeg dømmes derom, efter hvad jeg har erfaret paa endeel Aars Rejser, foretagne for at kjende Verdens sammenhængende Ekonomie og Handel, og det ikke allene som de forefindes imellem faae snevre Strandbredde; men som de hænger sammen, begynder og ender i de betydeligste Staters fulde Sirkler, imellem den europæiske Friheds og den amerikanske Trældoms arbejdende Hænder.

Det jeg der har haft Lejlighed til nøje at erfare, det er det, jeg søger her at erindre Fædernelandet om: og, om mueligt, at bringe det nærmere paa Spor efter sikrere Ekonomie- Kommerse- og Finants-Prinsipier, end

det maaskee nogensinde hidtil haver været.

Jeg troer, jeg derfor med et Slags Grund og uden Forfængelighed kan ønske, at man i disse

75

67

Dage vil see sig vel for i den betydelige Sag, at gjøre Æconomie- Kommerce- og Finants-Reformationer, uden at have forud bekjentgjort en god Plan.

Intet er her foreslaget, som ej er sammenhængende med den Verdens Handels-Systemer, jeg har søgt at indsee, og som mange flere med mig kjender; mindre noget, som ej skulde være overensstemmende med Dannemarkes og Norges højeste Fordeele.

Meget kan det synes at være, at vilde sige tvende Riger, at en mindre interesserende Handels-Maade, som den hollandske, skulde kunde blive bedre for dem, end den hidtil brugte.

Meere er det dog, at vi, efter saa mange Aars Forløb mit iblant Viise handlende Nasioner, som i Trykken endog bekjentgjør deres Kommerce-Politik og højviise Handels-Regler, at vi, siger jeg, mit iblant dem maae være nødt til at høre foranførte: og at neppe en eneste Stats-Økonom eller Kameralist, som enten er, eller haver været i Regjerings-Kollegierne, skal have Mod til, at igjendrive det heele eller det halve eller en merkelig Deel af det, jeg her har vovet at beviise.

Men allermeest blev det da, og tillige det aller forunderligste, om man ikke skulle vilde see og

76

68

paa en eller en anden Maade, iverksætte Forslaget. Thi ligesom Tingenes Natur synes aabenbar at overtyde enhver om, at det er højfornødent, at Dannemarks Æconomie- Kommerce- og Finants-Væsen engang bliver viiselig reformeret: saa bliver det og klart, at om Rigerne skal klogeligen reformeres, vil en retskaffen varig Æconomie- Kommerce- og Finants-Plan, i det mindste i det almindeligste, efter kongelig Ordre først legges; og at Reformationen derpaa ej begyndes og fortsættes allene ved de forefaldende løbende Affærer i Kollegierne, men tillige befordres uden for disse Kollegier (dog i nøjeste Sammenhæng med samme) da Statens Forvirring er for stor til det, at den ordentlige Tid, og de ordenlige Personer i Kollegierne, skulde være tilstrækkelige til at udføre Reformationen saa betimelig, og i alt saa sammenhængende, som fornødent vil gjøres.

Men indsees denne Sandhed, som en for den nærværende Tid vigtig Sandhed, hvilket jeg til videre saa anseer den for at vare: saa tør jeg haabe Lykke for det gjordte Forslag. Jeg tør da haabe, at det i noget, om ikke i alt, vil blive Regenten og hans Lande, for

77

69

hvis høje Ret og for hvilkes Lyksaligheds Skyld, det er gjort, til Nytte: og det saa meget mere, som det hele Forslag staaer i nøjeste Sammenhæng med den Verdens Politik med hvilken Rigerne sammenhænger, og aldrig vil lade af at sammenhænge med, om vi endog Handlede nok saa usammenhængende.

Jeg synes derfor at erfare, at Forslaget tages i Betragtning af de værdige Patrioter, der udgjør Regentens Finants- og Kammer-Kollegier. Jeg synes de forbedrer og bestemmer det nøjere ved deres udstrakte Hensigter. Jeg synes at see en insigtsfuld og nidkjer Kommission nedsat. Jeg seer den er heel beskæftiget med at lægge Planen. Jeg seer den opstaae ferdig, for ligesom at overlevere sin politiske Troes Bekiendelse, den fuldkomneste Æconomie- Kommerce- og Finantse-Plan til Regenten, der modtager den med Glæde, og iverksætter selv Reformationen derefter. Jeg synes at see Reformationen vel begynt, og at erfare de meest politiske Midler anvendte til dens Fortsættelse.

Det kommet mig for, at jeg hører Viise og Kloge, ja Uoplyste og Skrøbelige, underrettede af hine om Anlæggenes Hensigter og Or-

78

70

den, at ønske Reformationens lykkelige Fuldførelse.

Jeg synes at see denne politiske Reformation saa roeligen fuldført, som Kirkens, og at erfare alles ønsker af gaae ud paa en god Bestandighed i Eftertiden for den Plan, som paa de foregangne Forandringer skal følges.

Som jeg synes, at erfare alt dette: saa ønsker jeg og virkelig Opfyldelsen deraf for den Trones Bestandighed, vi alle ere forbundne at opholde.

Sic vos non Vobis - -

P. S. I de berlingske kjøbenhavnske Tidender No. 62. af 5 Aug. udkomme i Dag, da dette Ark gaaer under Pressen, læses den Bekjæntgjørelse fra Præsens og Direktører for det kongelige oktrøjerede danske asiatiske Kompagnie, at det allernaadigst har behaget Hans Kongelige, Majestæt ved de nu forestaaende, saavel chinesiske, som ostindiske Auktioner, saa og for Eftertiden, at den paabudne Konsumsion af Thee skal ophøre, og af alle de Vare, som med Kompagniets Skibe hjembringes og der bortsælges, hvad enten de her i Landene forblive eller til udenrigs Stæder forsendes, betales i Told 2 pr. Cento Kurant, som Kjøberne i deres Regning bliver anført.

Den Forandring gjør ikke det ovenanførte 16de Spørsmal pag. 15 unødvendigt. Det tvertimod

79

71

er nu bleven nødvendigere, end det nogensinde haver været tilforne, og kan billigen formeres ved at spørge: Hvilke af det asiatiske Kompagnies Vare, kunde i sær, ved en billig Konsumsions Paalæggelse, hjælpe til at afbetale endeel af Rigernes Udgifter, og derved tjene til at spare den indenlandske Armod for haarde Skatter? Imidlertid bliver det, til ald Lykke, en stor Trøst for Kongen og Landet, at de ovenanførte Ord, for Eftertiden, bemerker i et Monarkie, i slige Tilfælde, net op det samme som de Ord: til vi anderledes til Sinds vorder. Kiøbenh. den 6te Aug. 1771.

accidit in puncto

80

Trykfejl. Pag. 2. Lin. 9. At udslukkes. læs. Udslukkes. 36. - 18. Forsættelse. - Fortsættelse. - 39. Custos. for. - andre. 43. Lin. 21. forslagene - foreslagene. - 45. - 4. som da ikke - som ikke. - 49. - 21. meest i Mængden. læs. egenlig kun i Mængden. - 57. - 15. Kattun - Bomuld.